

Půl století od slavného dopisu Václava Havla, jehož přečtení stálo místo pět kolegů z PedF UK

9.4.2025 - | Pedagogická fakulta UK

Otevřený dopis Václava Havla, adresovaný Gustávu Husákovi, generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), je jedním z klíčových dokumentů československého disentu.

Havel jej napsal a odeslal 8. dubna 1975 jako hlubokou kritiku normalizačního režimu, který nastoupil po potlačení Pražského jara v roce 1968. Kvůli němu ve společnosti zavládla atmosféra strachu, lhostejnosti a morálního úpadku. V textu Havel poukazuje na rozpor mezi vnější poslušností občanů a jejich vnitřním odcizením, přirovnává tehdejší společnost ke „klidu márnice“ a varuje před dlouhodobými následky potlačování svobody. Dopis se šířil samizdatem i přes zahraniční média, což inspirovalo odpor, ale zároveň vyvolalo tvrdé represe. Jedním z míst, kde tyto represe zasáhly konkrétní lidské osudy, byla Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy (PedF UK).

Pedagogická fakulta, založená v roce 1946 dekretem prezidenta Edvarda Beneše, měla za úkol vychovávat pedagogy a byla v 70. letech pod přísným ideologickým dohledem. Právě zde se odehrál dramatický příběh šesti zaměstnanců, kteří se setkali s Havlovým dopisem. PhDr. Jana Marhounová (nar. 7. 5. 1941), PhDr. Zdeněk Šípek (nar. 25. 10. 1938), Ing. Jan Tůma (nar. 20. 7. 1930), RNDr. Miloslav Čech (nar. 6. 9. 1929), Marie Pekárková (nar. 27. 2. 1917) a Dušan Frič (nar. 11. 3. 1924) se stali aktéry události, která odhalila krutost normalizačního systému. Jana Marhounová dopis na fakultu přinesla, pravděpodobně v samizdatové podobě, a sdílela ho s kolegy. Tento nevinný akt zvědavosti či touhy po pravdě však měl fatální následky.

Klíčovou roli sehrál Dušan Frič, který své kolegy udal. Jako spolupracovník Státní bezpečnosti (StB) působil už od roku 1959 a tajná policie jej tehdy paradoxně získala ke spolupráci na základě obdobného „provinění“ – a sice držení „protistátních materiálů“. Na základě vydírání a hrozby propuštěním ze zaměstnání na Pedagogické fakultě se tak z Dušana Friče stal spolupracovník s krycím jménem „Staněk“, který v říjnu 1975 oznámil své kolegy Státní bezpečnosti. Udání vedlo k tomu, že Státní bezpečnost zahájila vyšetřování pěti zbývajících zaměstnanců – Marhounové, Šípka, Tůmy, Čecha a Pekárkové. StB vůči nim postupovala v rámci akce s krycím označením „Didakta“, což ironicky odkazuje na jejich profesi v oblasti vzdělávání. StB je považovala za hrozbu kvůli jejich kontaktu s „nepřátelským“ textem a obavě z ovlivňování studentů, ačkoliv neexistují důkazy, že by dopis aktivně šířili nebo organizovali odpor.

Vyšetřování StB probíhalo podle standardních postupů normalizační éry: výslechy, zastrašování a sběr informací od informátorů. Pro pedagogy to znamenalo nejen psychický tlak, ale i reálnou hrozbu vězení. Výsledkem bylo jejich okamžité propuštění z Pedagogické fakulty pro údajné porušení slibu vysokoškolského pedagoga. Ztráta zaměstnání na univerzitě však nebyla jediným trestem. V normalizačním Československu byli lidé jako oni často odsouzeni k podřadným pracím – například jako dělníci či uklízeči – a jejich rodiny čelily dalším sankcím, jako byl zákaz studia dětí na vysokých školách. Dušan Frič, udavač, zůstal nedotčen, což ukazuje, jak systém odměňoval loajalitu na úkor solidarity.

Tento případ ilustruje absurditu normalizačních represí. Stačilo, že si pedagogové dopis přečetli – nemuseli jej ani šířit či veřejně podporovat. Režim se bál jakéhokoli náznaku nezávislého myšlení,

zejména na fakultě, která měla vychovávat učitele odpovědné za ideologickou výchovu mládeže. Jana Marhounová, která dopis přinesla, mohla být považována za iniciátorku, ale odpovědnost byla kolektivně připsána všem pěti. Rozmanitost jejich věku – od Pekárkové, které bylo 58 let, po 34letou Marhounovou – ukazuje, že represe nešetřily nikoho bez ohledu na generaci či zkušenosti.

PedF UK byla v 70. letech pod neustálým dohledem KSČ a Socialistického svazu mládeže (SSM), které monitorovaly „ideologickou čistotu“. Normalizační čistky zde probíhaly systematicky – prověrky odhalovaly „nespolehlivé“ pedagogy, kteří byli nahrazováni loajálními kádry. Případ „Didakty“ je jen jedním z mnoha, ale vyniká konkrétností osudů a přímou vazbou na Havlův dopis, který se stal symbolem odporu. Havel sám o těchto incidentech nejspíše nevěděl, ale jeho text nechtěně odstartoval řetězec událostí, které změnilы životy lidí, jako byli tito pedagogové.

Havlův dopis předznamenal vznik Charty 77 a inspiroval širší disidentské hnutí. Pro Janu Marhounovou, Zdeňka Šípka, Jana Tůmu, Miloslava Čecha a Marii Pekárkovou však znamenal osobní tragédii. Jejich vyhození z fakulty je připomínkou křehkosti svobody v totalitním systému a odvahy těch, kdo se nebáli hledat pravdu. A v neposlední řadě také ukázkou síly svobodného slova, kterého se diktátoři vždy nejvíce obávají. Dnes tyto příběhy ožívají díky archivům a výstavám, například od ÚSTR, a zdůrazňují, jak hluboko zasahoval normalizační režim do akademického prostředí i do lidských osudů.

Podívejte se na reportáž České televize o osudu našich bývalých kolegů.

Můžete také navštívit virtuální výstavu o slavném dopisu, kterou připravil Archiv bezpečnostních složek.

<https://pedf.cuni.cz/PEDF-54.html?locale=cz&news=25553>